ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹ
ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԱԿԻՆ

Չեռքէ Կը Ծախուի Հատը 2 Սէնթ
ՇԱԲԱԹ ՕՐՈՒԱՆ ԹԻՒԸ 3 ՍԷՆԹ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

BAIKAR
An Armenian Daily
Organ of Democratic Liberal Party of Armenia
Published by
BAIKAR PUBLISHING COMPANY
990-998 Washington Street, Boston 18, Mass.
Telephone, Beach 3045
SUBSCRIPTION: $6.00 A YEAR

Ա. Տարի, Թիւ 31 — Երեքշաբթի, Փետր. 6, 1923, Պոսթըն — Tuesday, Feb. 6, 1923 — Vol. I, No. 31

ԱԹԵՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ.— ԲԱՆԱԿԻ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԱՐԻՑԱՅԻ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԿՈՂՄԻ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄՆԵՐԸ.— ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ՄԱՐՄԱՐԱՅԻ ԱՍԻԱԿԱՆ ԵԶԵՐՔՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ.— ԵՐՐՈՐԴ ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԸ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.— ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄԻՂԻՆ ՑԱՒԱԶԻԿԱՑ ԴԵՐԸ ՄԱՐՄԱՐԱՅԻ ՄԷՋ.

ԱԹԷՆՔ, Յունվ. 2, 1923

Հելլէն բանակի Փոքր Ասիոյ մէջ կրած ջախջախիչ պարտութեան եւ նահանջի պատճառներու մասին մինչեւ այսօր շատ մը կարծիքներ յայտնուած են, թէ մամուլի եւ թէ զինուորական շրջանակներու մէջ. սակայն ինչ որ ալ ըլլան այդ պատճառները, բարոյական թէ նիւթական, սա իրականութիւն մըն է որ Փոքր Ասիոյ Թուրք եւ Հելլէն բանակները պարզապէս աշխարհագրական եւ դիւանագիտական արգելքներու բացակայելով է որ զինադուլ մը կնքելու պատրաստուած են. Մարմարայի եւ Միջերկրականի ծովերն են որ բաժնած են այդ երկու հակամարտ ուժերը, ծովեր՝ ուր կը տիրապետեն անգլիական ծովային ուժերը եւ առ այժմ անցք չեն տար հաւասարապէս երկու կողմերուն ալ:

Բնականաբար Հելլէն բանակը նահանջէն վերջ, զգալի կերպով կազմալուծուելու վտանգին ենթակայ եղաւ եւ այդ շատ զգալի էր նոյնիսկ երկու ամիս առաջ, բայց այսօր ամէն ինչ ի վիճակի է փաստելու որ Յեղափոխական Յունաստանի նոր վարիչները, յանձին Բլասթերասի եւ իր միւս ընկերներուն, գերմարդկային ճիգեր կը թափեն վերակազմելու համար իրենց բանակը, Մարիցայի արեւմտեան եզերքին վրայ:

Թրակիոյ բանակի ընդհանուր հրամանատար զօրավար Բանկալոս, Աթէնքէն անցած պահուն թղթակիցի մը ըրած կարգ մը յայտարարութիւններուն մէջ՝ ի մէջ այլոց կ'ըսէ թէ «Մենք մեր բանակը կը վերակազմենք, ի ձեռին ունենալով ձիթենիի ճիւղ մը ի նշան հաշտութեան եւ կ'աւելցնէ:

«Այսու հանդերձ թոյլ չի պիտի տանք որ Հելլէն ազգը նորանոր նուաստացումներու ենթարկուի, որովհետեւ մենք պէտք եղած ուժը ունինք պաշտպանելու համար Յունաստանի շահերը.»

Միւս կողմանէ Մուսթաֆա Քէմալ հակառակ որ Լօզանի մէջ այնքան աշխատութիւններ թափուած են, կը յայտարարէ թէ Թուրք ազգը մինչեւ իր յետին զինուորը պիտի պատերազմի եւ չպիտի ընդունի նեղուցներու վրայ նոյն իսկ արտաքին ազդեցութիւն մը, չի պիտի համաձայնի որ օտարներու առանձնաշնորհումները մնան, եւ չի պիտի ճանչնայ փոքրամասնութիւններու իրաւունքները: Աւելին ըլլալով կը պահանջէ Մուսուլի վիլայէթը իբր Թրքական հող, այսպէսով դիւանագիտական աշխարհի վրայ երկուստէք լարուածութիւնը կը շարունակէ մտահոգիչ դառնալ՝

Թէ ո՞ր հողամասերու վրայ կրնայ տեղի ունենալ յետ այսու Թուրք եւ Հելլէն պատերազմին շարունակութիւնը, ատիկա շատ բացորոշ է: Նկատի առնելով որ Հելլէնական բանակը իբր կեդրոնացումի վայր, ընտրած է Մարիցա գետին արեւմտեան կողմը, իսկ Թուրքերն ալ, ստացուած նորագոյն տեղեկութիւններու համաձայն, կը համախմբուին Մարմարա ծովին Ասիական եզերքը՝ Իզմիտ, Ատափազար, Կէմլիք, Մուտանիա, Պանտըրմա եւ Գարաբիղա, եւ միւս կողմէ, հակառակ Մուտանիոյ զինադադարի պայմաններուն զգալի զինուորական կազմակերպութիւն մը ունին վերջերս իրենց յանձնուած Էտիրնէի նահանգին մէջ, հետեւաբար, առաջին ընդհարումը պէտք է որ տեղի ունենայ Էտիրնէի սահմաններուն վրայ, Մարիցա գետին եզերքը ոեւէ կէտէ մը սկսելով:

Վերջերս Պոլսոյ Անգլիական հրամանատարները հրահանգ կ'ստանան 24 ժամէն հեռանալ Պոլսէն եւ այս հրամանը կը տրուի Մալթայի Անգլիական ծովային եւ ցամաքային ուժերու հրամանատարութենէն, այս կէտը նշանակելի պարագայ մըն է, որովհետեւ փաստ մըն է որ Անգլիա՝ Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ անգլիական շահերու պաշտպանութեան հոգը յանձնած է զինուորական գերագոյն հրամանատարի մը:

Այս մասին՝ աւելորդ կը գտնեմ այժմէն գուշակութիւններ ընել, բայց դատելով երեւոյթները եւ փաստերը, գիտական տեսակէտէն, պիտի ջանամ բացատրել յարգելի ընթերցողներուն որ եթէ երբեք դիւանագիտական միջազգային յարաբերութիւնները այն տեսակ հանգամանք մը առնեն որ Մուտանիոյ զինադադարը խզուի եւ պատերազմը վերսկսի Թուրք եւ Հելլէն բանակներու միջեւ, եւ այս Պալքանեան պետութիւններու միջեւ երրորդ պատերազմի մը ազդանշանը ըլլայ, ինչպէս ըսած է Օկիւսթ Կովէն՝ «Տէպա»յի վերջին թիւերէն մէկին մէջ, ի՞նչ հետեւանք պիտի ունենայ, անիկա Արեւելեան Թրակիոյ մէջ եւ ի՞նչ վիճակի պիտի ենթարկուի Պոլիսը:

Առ այժմ բացարձակ իրականութիւն մ'է որ Թրքական բանակը ցարդ չէ կըրցած Թրակիոյ կողմը անցնել որեւէ զինուորական միութիւններ, բացի 8000 ոստիկանական ուժէ մը: Գաղտնի կազմակերպութիւն մը Թրակիոյ մէջ ռազմագիտական տեսակէտով արշաւող եւ կազմակերպուած բանակի մը առջեւ արժէք մը չի ներկայացներ, յետոյ, այդ տեսակ կազմակերպութիւն մը առանց թնդանօթային ուժերու դատապարտուած է ձախողանքի:

Այստեղ անցողակի կերպով կ'արժէ յիշատակել որ ցամաքի կողմէն երկու սահմանակից պետութիւններու մէջ ոեւէ պատերազմի գլխաւոր գործողութիւնը ըստ ռազմագիտութեան պէտք է տեղի ունենայ ցամաքային սահմաններու վրայ, իսկ ծովերէն անցնելով կատարուելիք ոեւէ ցամաքահանում պէտք է գլխաւոր գործողութեան մասը կազմէ, երբ այս տեսութիւնը նկատի ունենանք իսկոյն կը հասկնանք որ նախապէս Հելլէն բանակը իր գլխաւոր գործողութիւնը չէ կատարած Թրակիոյ մէջ այլ Փոքր Ասիոյ մէջ. ո՞վ կրնայ այսօր փաստել որ եթէ դաշնակիցները չի պաշտպանէին Թուրքիոյ մայրաքաղաքը եղող Պոլիսը, Հելլէն բանակը գլխաւոր գործողութեան ձեռնարկելով Թրակիոյ մէջ չպիտի յաջողէր ձեռք բերելու իր եւ դաշնակիցներուն գլխաւոր նպատակը:

Թուրք եւ Հելլէն պատերազմի մէջ թերեւս յոյները այս կերպ փլանի մը հետեւելու համար դիւանագիտական արգելքներու բախեցան բայց եւ այնպէս այսօր կը տեսնենք որ բանակներ կը համախմբուին այն տեսակ շրջաններու մէջ որոնց բախումի հետեւանքը կրնայ ճակատագրական ըլլալ մէկին եւ կամ միւսին համար:

Թրքական բանակի կացութիւնը այսօր միեւնոյնը չէ ինչ որ էր 1912ի Պալքանեան պատերազմին, որովհետեւ այն ժամանակ Թուրքերը կը տիրապետէին նեղուցներու եւ Մարմարա ծովուն, այսօր Անգլիական նաւատորմիղը Մարմարա ծովուն մէջ չեմ կարծեր որ չէզոք դիրք մը բռնէ պատերազմի պարագային, ուրով Թուրքերը չեն կրնար օգտուիլ Մարմարա ծովէն, Անատոլուէն չեն կրնար ապահովել Թրակիոյ մէջ գործելիք իրենց բանակին պարենաւորումը՝ նեղուցներու վրայ կառուցուելիք կամուրջներով բանակի մը պարենաւորումը եւ նահանջի գիծը ապահովել առնուազն յիմարութիւն մ'է զոր Քէմալականք իրենք ալ գիտեն, որ ոեւէ արդիւնք չի տար, բայց անոնք կ'ուզեն լքել եւ Պոլիսը եւ իրենց բանակով ապահով Անատոլուէն թէ նեղուցներուն եւ թէ Պոլսոյ անդորրութեան եւ մնալով Պոլշեւիկներու հետ անվերջ դժուարութիւններ ստեղծել անգլիական կառավարութեան դէմ՝ ըլլայ Մուսուլի մէջ թէ Պարսկաստան, Եգիպտոս թէ այլուր, ապագան կը փաստէ թէ Թուրքերը Անգլիացիներու դէմ Ռուսերու հետ միանալով իրենց Հայրենիքին բարձրացմանը կը ծառայեն թէ քայքայումին, միայն սա ճշմարտութիւն մըն է որ Անգլիական հնարամիտ եւ հեռատես քաղաքականութիւնը անհնարին է որ տեղի տայ այնքան չնչին ասիական ազգի մը յաւակնութիւններուն առջեւ:

Գ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԼՕԶԱՆԻ ԳՕՆՖԷՐԱՆՍԸ

ՀԱՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԲՈՂՈՔԸ

ԼՕԶԱՆ, Փետր. 3.— Միացեալ Հայ պատուիրակութիւնը այսօր բողոք մը ղրկեց Գօնֆէրանսին, ինչպէս ինք կ'ըսէ Հայոց Գօնֆէրանսէն լքման դէմ: Անոնք կը յիշեցնեն Ազգային Տան մասին պետութեանց կողմէ եղած խոստումները եւ կը յայտարարեն թէ Հայկական խնդրոյն անլոյծ մնալը չկրնար յանգիլ Մերձ. Արեւելքի խաղաղութեան:

ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԶԻՋՈՒՄՆԵՐԸ

ԼՕԶԱՆ, Փետր. 3.— Ոչ ոք այս իրիկուն կրնայ գուշակել որ Թուրքեր վաղը դաշնագիրը պիտի ստորագրե՞ն թէ ոչ: Դաշնակիցներ ըրին իրենց վերջին զիջումները, որոնք այնքան կարեւոր են որ պատուիրակներէն ոմանք կարծիք կը յայտնեն որ Թուրքեր յիմարութիւն ըրած պիտի ըլլան, եթէ չստորագրեն:

Դեսպան Չայլտ դարձեալ ղեկավար դեր մը կատարեց այս վախման ժամերուն, վախման ժամեր, որովհետեւ Լորտ Քըրզըն կը պնդէ որ ինք վաղը իրիկուն իր պատուիրակութեան հետ միասին Լոնտոն պիտի վերադառնայ:

Իսմէթ Բաշա երկու ժամ խորհրդակցեցաւ Ամերիկեան դեսպանին հետ, բայց երբեք հաստատ բան մը չըսաւ թէ դաշնագիրը պիտի ստորագրէ՞ թէ մերժէ: Ասով մէկտեղ այս խորհրդակցութենէն յետոյ դեսպան Չայլտ ըսաւ թէ ինք «յուսատես է»:

Թրքական պատուիրակութիւնը այս երեկոյ Խօշէյլէթրա Բէյին հաղորդեց որ ինք վաղը դաշնագրի հակածրագիր մը պիտի ներկայացնէ դաշնակիցներու:

Գաբիթիւլասիոններու խնդրոյն մէջ դաշնակիցներու վերջին իրաւախոհութեան համեմատ Եւրոպացի խորհրդականներ, որոնք Լահէյի Միջազգային Դատարանին կողմէ պատրաստուած ցանկի մը վրայէն պիտի ընտրուին եւ պիտի բարեփոխեն Թուրքիոյ օրէնքները, ոչ թէ իբր դատաւոր, այլ իբրեւ խորհրդական ներկայ պիտի գտնուին օտարներու դատավարութեան եւ պիտի կրնան միջամտել օտարներու ձերբակալութեան վերաբերեալ խնդիրներու, որու համար իրենց հաւանութիւնը պէտք է ստացուի:

Դաշնակիցներու կողմէ եղած զիջումները կը պարունակեն նաեւ հետեւեալ կէտերը:

Արեւելեան Թրակիոյ մէջ Թրքական զինուորներու թիւը պիտի չսահմանափակուի: Նախապէս նշանակուած էր 20,000 հոգի:

Դաշնակիցներու պահանջած 15,000,000 ոսկի հատուցումը պիտի զեղչուի 12,000,000ի:

Օսմանեան սկզբնական պարտուց բաժանումը անջատեալ պետութեանց եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Թուրքերու թելադրութիւնը թէ Մուսուլի խնդիրը Ազգաց Դաշնակցութենէն զատ ուրիշ մարմնոյ մը, օրինակի համար Մ. Նահանգաց Նախագահին իրաւարարութեան ենթարկուի, պաշտօնապէս չէ ներկայացուած Անգղ. կառավարութեան:

Խաղաղութեան ի նպաստ այս զիջումները եղած են Լորտ Քըրզընի, Մ. Պօնպարի, Մարքիզ Կարօնիի եւ Իսմէթ Բաշայի միջեւ այս առտու տեղի ունեցած խորհրդակցութեան մը միջոցին եւ Թուրքերու ըրած 30 առաջարկութիւններու ցանկին վրայ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱԼԹԱ, Փետր. 3.— Թէեւ Լօզանէն ստացուած լուրեր աւելի գոհացուցիչ են, բայց Անգղիական իշխանութիւնք ոչ մէկ բան կը թողուն պատահականութեան: Կը հաւաստուի թէ Անգլիայէն վաշտ մը նոր զինուոր հասաւ, որ առաջին առթիւ պիտի մեկնի դէպի Չանագ: Երեք Տրէտնոթներ կ'սպասուին հոս վառելանիւթ համար, եւ ռազմամթերքով բեռնաւորուելէ յետոյ պիտի մեկնին դէպի Մերձ. Արեւելք:

ԼՕԶԱՆԻ ԳՕՆՖԷՐԱՆՍԸ

ԼՕԶԱՆԻ ԽԶՈՒՄԸ
ԹՈՒՐՔԵՐ ԿԸ ՄԵՐԺԵՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ
ԼՈՐՏ ՔԸՐԶԸՆ ԿԸ ՄԵԿՆԻ

ԼՕԶԱՆ, Փետր. 4.— Եւրոպայի պետական մարդիկ անկարող գտնուեցան խաղաղութիւնը վերահաստատելու Մերձ. Արեւելքի մէջ: Այս նպատակաւ գումարուած Գօնֆէրանսը վերջնականապէս ձախողութեան մատնուեցաւ այս գիշեր, հակառակ կացութիւնը փրկելու համար մինչեւ վերջին վայրկեան թափուած ճիգերուն: Այսպիսի ձախողութիւն մը իր նախընթացը չունի միջազգային գօնֆէրանսներու պատմութեան մէջ, գրեթէ ամբողջ դիւանագիտական աշխարհը ջանաց համոզել Իսմէթ Բաշան, որ դաշնագիրը ստորագրէ, որ սակայն անխախտ մնաց եւ ոչ պատասխանեց Ամերիկայի, Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ:

Ամերիկեան ներկայացուցիչներ Չայլտ, Կրիւ եւ Պրիսթօլ խզումէն վերջն ալ աշխատեցան համաձայնութեան կերպ մը գտնելու համար եւ Լորտ Քըրզըն կէս ժամ ուշացուց իր մեկնումը, այն ակնկալութեամբ որ Իսմէթ պիտի փոխէ իր միտքը, բայց ի զո՜ւր:

Գօնֆէրանսը ձախողեցաւ, որովհետեւ Թուրքեր մերժեցին ընդունիլ դաշնագրին ելեւմտական եւ գաբիթիւլասիոններու վերաբերեալ յօդուածները, ուրիշ խօսքով Թուրքեր ջանացին դաշնագրէն դուրս թողուլ, բոլոր այն յանձնառութիւնները զորս ստանձնած էին նախկին Օսմանեան Սուլթանները:

Պաշտօնական պատասխանով մը Թուրքեր գիտել տուին որ դաշնագրին պարունակած յօդուածներուն %80ը կ'ընդունին, եւ առաջարկեցին զանոնք ստորագրել իբրեւ նախնական պայման, իսկ մնացեալ վիճելի խնդիրները թողուլ ապագայ բանակցութեանց: Ուրիշ խօսքով, Թուրքեր ուզեցին կանխիկ գանձել Գօնֆէրանսէն իրենց շահը, իսկ մնացեալին համար դարձեալ սակարկել:

ՎԵՐՋԻՆ ՆԻՍՏԸ

Մեծ բազմութիւն հաւաքուած էր Գօնֆէրանսի շէնքին շուրջ, եւ երբ Թուրք պատուիրակները հասան, ամէն ոք կ'ակընկալէր որ դաշնագիրը պիտի ստորագրուի: Վերջին դիւանագիտական ճակատամարտը մղուեցաւ Լորտ Քըրզընի սենեակին մէջ եւ վերջացաւ ձախողանքով: Լորտ Քըրզըն, Պօնպար եւ Կարօնի փաստեցին, խնդրեցին, համոզեցին, սպառնացին, ամէն ինչ ըրին Թուրքերուն ցոյց տալու համար իրենց սխալը, Իսմէթ սակայն իր խօսքը չփոխեց: Այն առեն վայրկեան մը լռութիւն տիրեց, եւ երբ Իսմէթ իր գլխարկը կ'առնէր եւ դէպի դուռը կ'ուղղուէր, Քըրզըն գիտել տուաւ.

— Յիշէ՛, ես հոս եմ մինչեւ ժամը 9:

Թուրքեր երբ դուրս ելան ըսին, «խաղաղութիւնը անկարելի եղաւ, որովհետեւ անոնք չուզեցին»:

Անմիջապէս իրարանցում մը տեղի ունեցաւ ներկայ դիւանագէտներու, թղթակիցներու եւ ժողովրդին մէջ: Չայլտ, Կրիւ եւ Պրիսթօլ դէպի սանդուխը վազեցին ու մտան Քըրզընի սենեակը, յետոյ գացին Իսմէթի Օթէլը վերջին ջանք մը ընելու համար:

Պօնպար ըսաւ. «Գօնֆէրանսը վերջացաւ, ասիկա դժբախտութիւն մըն է Եւրոպայի եւ մասնաւորաբար Թուրքիոյ համար, թերեւս դարձեալ պիտի կրնանք բանակցիլ խաղաղութեան համար»:

Կարօնի վազեց Չիչէրինի մօտ համոզելու համար որ նեղուցներու պայմանագիրը ստորագրէ, որպէս զի այդ կերպով Թուրքերուն միտքը փոխել տայ, սակայն ձեռնունայն դարձաւ:

Լորտ Քըրզըն կէս ժամ եւս ուշացուց իր թրէնը, բայց թէլէֆոնով ստացած մէկ լուրին հետեւանքով մեկնեցաւ իր ամբողջ պատուիրակութեան հետ:

Լօզանի խզումով վերջ կը գտնէ Մուտանիոյ զինադադարը: Իսմէթ յայտարարած է թէ ինք կ'սպասէ որ Գօնֆէրանսին վախճանը պաշտօնապէս հաղորդուի իրեն, որպէս զի Թուրքիա որոշէ իր ընթացքը:

Լոնտոն չկարծեր որ անմիջապէս պատերազմ ըլլայ, բայց պէտք կը տեսնէ պատրաստ գտնուիլ ամէն պատահականութեան հանդէպ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՔ ԿԸՆԴԱՐՁԱԿԵՆ ԳՐԱՒՄԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿԸ

ՏԻՒՍԷԼՏՕՐՖ, Փետր. 3.— Ֆրանսացիք տարածեցին իրենց գրաւման շըրջանակը դէպի Գօլոնյըի կամրջագլուխը եւ երկաթուղիի կարգ մը կայարաններ գրաւեցին, ուրկէ կրնան կառախումբեր անցնիլ դէպի հարաւ: Այս շարժման համար գործածուած զինուորներ բերուեցան Տորթմունտէն, որ իրապէս պարպուած է: Իտալիոյ սահմանուած ածուխի կառաշար մը վար դրուեցաւ, մինչեւ Իտալական բարձր յանձնակատարին կողմէ ներկայացուցչի մը ժամանումը:

ՏԻՒՍԷԼՏՕՐՖ, Փետր. 3.— Անցնող իւրաքանչիւր օրուան հետ կ'աւելնայ Ֆրանսայի յաջողութեան հաւանականութիւնը իր ձեռնարկած հսկայ գործին մէջ, եթէ ոչ տնտեսական գէթ քաղաքական տեսակէտով: Գրաւեալ շրջանակին մէջ կացութիւնը հետզհետէ իր սովորական երեւոյթը կ'առնայ Ֆրանսական իշխանութեան տակ: Վերջին երեք օրուան միջոցին գերման պաշտօնատարներու մէջ կը տեսնուի յայտնի տկարութիւն մը Պէրլինի հրամաններուն հնազանդելու համար եւ ձգտում մը կայ Ֆրանսացիներու հետ գործակցելու փոխանակ հակառակելու անոնց: Հեսսէնի շրջանակին մէջ երկաթուղիներ կը գործեն ըստ սովորականին եւ Ռուհրի մէջ կացութիւնը կը բարւոքի: Կոպլէնցի մէջ Ֆրանսական զինուորներ ցրուեցին ցոյց մը, որ տեղի կ'ունենար Հեսսէնեան երկաթուղիներու Նախագահին արտաքսման դէմ:

ՊԱՅՔԱՐ

Entered at the Post Office at Boston, Mass., as second class mail matter.

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

Ձեռագիրները ետ չեն դարձուիր: Խմբագրութիւնը պատասխանատու չէ ստորագրուած յօդուածներու: Բաժնեգին, ծանուցում եւ ամէն գործառնութիւն ԿԱՆԽԻԿ: Ռոեւէ դիմումի կամ հարցումի պատասխան ստանալու համար նամակադրոշմ ներփակելու է: Հասցէի փոփոխութեան համար նորին հետ մէկտեղ հինն ալ գրելու է եւ 5 սէնթ:

ԱՄԵՐԻԿԱ		ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ	
Տարեկան	$6·00	Տարեկան	$6·00
Վեցամսեայ	3·00	Վեցամսեայ	3 50
Եռամսեայ	1·75		

ՀԱՏԸ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ 2 ՍԷՆԹ
ՇԱԲԱԹ ՕՐԵՐ 3 ՍԷՆԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՍԿԶԲՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Սպասելով որ ռուսական առաջարկին իրագործումը գործունէութեան եւ խաղաղ կեանքի նոր բոյն մը ապահովէ Թրքահայ գաղթականութեան համար, գոհունակութեամբ կը տեսնենք թէ հազիւ Պալքաններու մէջ տեղաւորուած, հայ գաղթականներն արդէն սկսած են ազգային գործունէութեան մը:

Ցեղային կենսունակութեան այս շօշափելի ապացոյցը ամէն վստահութիւն կը ներշնչէ որ երբ վաղը տեւական կեանքի մը միջոցը հայթայթուի այս ժողովուրդին ցիրուցան զանգուածներուն, անոնք քիչ ժամանակի մէջ ի վիճակի պիտի ըլլան ո՛չ միայն իրենց անհատական դիրքը բարելաւելու եւ նպաստընկալներու վիճակէն փրկուելու, այլեւ պիտի յաջողին իրենց մէջ ստեղծելու հաւաքական եւ ազգային կեանքի այնպիսի կորիզ մը՝ որ երթալով պիտի աճի եւ ուռճանայ մինչեւ որ դառնայ հաստարմատ եւ հաստարուն գոյութիւն՝ տոկալու համար օտար ազդեցութեանց:

Արդարեւ, գաղթավայրերէն մեզի հասնող լուրերը երեւոյթներու ամենէն մխիթարականին աւետիսը կը հաղորդեն: Անոնք կը պատմեն՝ թէ վրաններու եւ խարխլած տաղաւարներու մէջ պատսպարուած հայերը իրենց ձեռքերով սկսած են աղիւս շաղուել ու կղմինտր շինել եւ ասոնցմով կառուցանել երկյարկանի տնակներ: Դժնդակ կացութեան մը աննպաստ պայմանները պակսեցուցած չեն այս հայերու ներքին շինարար կորովը եւ մղուած խթանող պէտքէն, երէկուան փախստականները կը նուիրուին օգտակար ձեռնարկութեանց, խուսափելու համար դառն ու անկարեկիր ճակատագրի մը ձեռքէն:

Ո՞վ կրնար երեւակայել թէ այսքան քիչ ժամանակի մէջ Պալքանեան երկիրներու մէջ եւ Յունական կղզիներն ապաստանող հայերը պիտի կրնային՝ հնարիմաց կենսունակութեան պողպատեայ կամքովը ապահովել ոչ միայն ապրուստի մը նախնական միջոցները, այլեւ դարբնել ու կերտել իմացական եւ ազգային կեանք, ինչպէս անոնք կրցան ընել՝ շինելով եկեղեցիներ, դպրոցներ եւ հրատարակելով թերթեր:

Այսպէս, քարին, փայտին, հողին ձեռք զարնելէ յետոյ, մեր պատուական արենակիցները կ'աշխատին հիմը դնել նաեւ իմացական եւ հոգեկան գոյութեան մը:

Հայ ցեղին ինքնապահպանման բնազդը, աղէտին առաջին սարսափը թօթափելով արթնցած է ահա եւ տարակոյս չկայ որ, եթէ գաղթականները քիչ ատենէն հաւաքաբար փոխադրուին Ռուսական միջավայրը,— մօտիկն Երեւանի Հայ Հանրապետութեան,— անոնք աւելի եռանդուն ժրաջանութեամբ պիտի նուիրուին իրենց բարոյական եւ վերաշինութեան վաստակներուն:

Որպէս զի գաղթավայրերու մէջ սկսուած վերածնունդի աշխատանքներն արդիւնաւորուին, հարկ է շարունակել արտասահմանի, ինչպէս Ամերիկայի հայկական կեդրոններէն անոնց սահմանուած նիւթական օժանդակութիւնը: Ռուսական առաջարկը պատճառ ըլլալու չէ որ յետաձգուին գաղթականներու օգնութեան համար սկսուած ձեռնարկները: Ընդհակառակը, այս ձեռնարկներուն աւելի մղում պէտք է տալ, քաջալերելով մանաւանդ այն բոլոր աշխատութիւնները որոնք կը սատարեն ազգային զգացման, հոգեկան եւ իմացական կեանքի մշակութեանը:

Գաղթական հայութեան հոգեկան եւ իմացական կեանքին ա՛լ աւելի ուժ տալու է մանաւանդ մղուած այն գիտակցութենէն՝ թէ ինչպէս մեր պատմութեան շատ մը շրջաններուն, այսօր եւս ցեղային գոյութեան պահպանման հզօրագոյն գործօններէն մէկը պիտի հանդիսանայ լուսաւորութեան բնական բաղձանքը:

Հայուն ուժը ներքին է եւ իր տկար մարմնին մէջ կը բնակի զրահուած հոգի մը: Այս ներքին զօրութիւնը կը նմանի այն ելեկտրական հոսանքին որ տեղ մը իբրեւ մղիչ ուժ, իսկ ուրիշ տեղ մը իբրեւ շողարձակ եւ ոսկեզօծ լոյս կը յայտնուի, եւ այն բռնութիւնները որոնցմով մեր ցեղին թշնամիները կը կարծեն մեզ ջախջախել, միա՛յն մեր արտաքինը, մեր ապակեայ պատեանը կը փշրեն. հոգին, ներքին զօրութիւնը որ լոյս եւ ուժ կ'արտադրէ՝ կ'ապրի ու կը վերանորոգուի նոր մարմիններու մէջ:

Ճակատագիրը մեզ գետեղելով աշխարհագրական եւ քաղաքական աննպաստ դիրքերու եւ պայմաններու մէջ, գէթ մեզ օժտած է այս հոգեկանութեամբը որ մեր փառաւոր ցեղին ժառանգութիւնը եղած է, եւ աղէտները փոխանակ պակսեցնելու միշտ աւելցուցած են այս ժառանգութիւնը ցեղին կորովներուն մէջ:

Ասոնց կը պատկանի, ներկայ դժնդակ օրերուն, ազգային պահպանութեան առաքեալներն ըլլալու պարտականութիւնը: Օգնել աղէտեալներուն, կերակրել անօթիները, խնամել որբերը, ու անոնց ջամբել ֆիզիքականին հետ հոգեկան եւ իմացական սնունդ, ահա՛ աշխատութիւններ զորս Հայ ժողովուրդին բոլոր պարտաճանաչ եւ հեռատես զաւակները կատարելու են իբրեւ սկզբնաւորութիւնը այն կարեւոր գործունէութեանց որոնց շնորհիւ պիտի կրնանք յառաջ բերել ցեղին վերածնունդը:

Հետեւաբար, մեր ազգային ջանքերը համերաշխեցնենք ու համադրենք. անոնք որ կ'աշխատին գաղթական ժողովուրդին թշուառութիւնը ամոքելու կամ հայ որբերը մեծցնելու նպատակին իրագործմանը եւ անոնք ալ որ կը նուիրուին ազգային ինքնապահպանութեան բարձր սկզբունքներու մշակութեան, երկուքն ալ միաժամանակ կը յառաջացնեն ազգային փրկութեան գերագոյն նպատակը եւ իրարու գործ կը լրացնեն:

Այս պահուս հայկական լաւագոյն օրիէնտացիան՝ ներքին վերաշինութեան, ազգային ինքնամփոփումի, բազմաշէն գործունէութեանց առաջնորդող օրիէնտացիան է: Պարագաները հրամայական դարձուցած են որ Թրքահայ ժողովուրդին ազատութիւնը իրագործելու աշխատանքն սկսինք անոր մարմինն ու հոգին փրկելու ծառայող միջոցներով: Եւ քանի որ մեր գաղթական ընկերներն ու արենակիցները ինքնաբերաբար բռնած են փրկութեան ճամբան, մեզի կը մնայ անոնց ձեռնարկները քաջալերել եւ ապաւէն ըլլալ իրենց ո՛չ միայն ներկայ գաղթավայրերուն մէջ, այլ նաեւ իրենց ունենալիք ռուսական ապաստանին մէջ:

Ինչպէս ըսինք, Նիւ Եորքի մէջ գաղթականներու օգնութեան համար կազմակերպուած մարմնին գործունէութիւնը պէտք է աւելի եւս զօրացնել եւ ընդլայնել, որպէս զի ի հարկին, երբ մեզի օգնող չի գտնուի, մեր իսկ միջոցներովը կարենանք գաղթական հայութիւնը փոխադրել եւ հաստատել իր ռուսական ապաստանին մէջ:

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԴԻՐՔԸ Կ'ԱՄՐԱՑՆԵՆ

(Խմբ. Ք. Ս. Մօնիթօրի)

Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Եուկօսլաւիա, Ռումանիա եւ Յունաստան Թրքական դաշնագիրը կազմող կողմերն են: Միացեալ Նահանգները, ըստ իր ներկայ քաղաքականութեան, հանդիսատես մըն է, բայց կ'երեւի կը հաւանի եղած առաջարկներուն: Այսպէս երկու հարիւր միլիոնէ ոչ պակաս քրիստոնեայ եւ քաղաքակրթեալ ժողովուրդներու ներկայացուցիչները անարգ անձնատուութեամբ կը խոնարհին փոքր խումբ պետութեան մը առջեւ որուն բանակը հարիւր հազարը չանցնիր եւ որու գէշ զինուած խումբերը երկար պատերազմէ մը պարտասած են: «Բաժնէ՛ եւ տիրէ»ի հին առածը այսքան տարօրինակ կերպով ապացուցուած չէր տակաւին:

Թուրքին զօրութիւնը իր այն կատարեալ վստահութեան մէջ է թէ կարծեցեալ դաշնակիցները ունէր հանրային հաստատ քաղաքականութեան վրայ դաշնակցած չեն: Թուրքը կոպտօրէն մէկդի կը հրէ Միացեալ Նահանգները: Ուաշինկթընէն, Պ. Հիւզէ բղխող օրինական գրութիւնները զոր «դիտող» մը կը կարդայ խալամը չեն տպաւորեր: Անգլիա զոր Թուրքը դարերու փորձառութեամբ յարգել սորված է, Ֆրանսայի թագուն հակառակութեան պատճառաւ կաշկանդուած է: Այսպէս, իր դէմ ունենալով բաժանուած եւ անկարող հակառակորդներ, Թուրքիա եա կը պահանջէ ամէն ինչ որ կորսնցուց պատերազմին մէջ Գերմանիոյ կողմնակցելով, եւ այսօր կը դնէ թէ արդեօք պէ՞տք է կամ ոչ աւելին ալ պահանջել:

Այս բոլորին արդիւնքը պիտի ըլլայ Թուրքիոյ Եւրոպայի մէջ տիրապետութիւնը, քաղաքակրթեալ պետութեանց Պոլսոյ մէջ բնակող հպատակներուն պաշտպանութեան համար հարկ եղած ազդու երաշխիքներու ջնջումը, եւ Թրակիոյ մէջ հաստատումը Թրքական զինուորական այնքան մեծ ուժերու որոնք անխուսափելիօրէն նորս թափանցելով շուտով իրենց պիտի հպատակեցնեն այդ ամբողջ հողամասը: Եթէ դաշնագիրը ստորագրուի, անիկա հիմը պիտի դնէ այն նոր պատերազմին որուն մասին այսօր ամբողջ աշխարհը կը խօսի:

Ուըրլտս Ուըրքի ներկայ ամսաթիւին մէջ Տք. Ջարլզ Էլիըթ կը սահմանէ «Ամերիկայի պարտականութիւնը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ»: Տող մը այդ յօդուածին մէջ կը ցուցնէ որ անիկա գրուած է անցեալ Դեկտեմբերի կէսին, իրողութիւն մը որ լոյս մը կը սփռէ Հարվըրտի համալսարանին պատուակալ նախագահին լաւատեսութեան վրայ: Բախտաւոր բան պիտի ըլլար եթէ իրականութիւն ըլլար Տք. Էլիըթի առաջարկը.

«Վերջին երեք ամսուան մէջ բացայայտ եղած է որ Ամերիկեան ժողովուրդին մտածող մասը, հանրապետականներ կամ ռամկավարականներ, ազատ ասպարէզ ընդգրկողներ թէ առեւտրականներ, կղերականներ թէ աշխարհիկներ, տրամադիր են լքելու կղզիացման դիրքը զոր որդեգրեցին 1919ին, եւ վերսկսելու ազդու գործունէութիւն Եւրոպան եւ Մերձաւոր Արեւելքը վերանորոգելու համար, եւ կազմելու համար միջազգային համայնք մը որ կարող պիտի ըլլայ միջազգային պատերազմը արգիլելու եւ գործակցութիւն յառաջ բերելու ի նպաստ ազատ հաստատութեանց, փոխադարձ շահաւէտ առեւտուրի եւ հաստատ բարեկամութեան»:

Դժբախտաբար, Ամերիկեան ժողովուրդին պաշտօնական ներկայացուցիչներուն մէջ չենք գտներ նախագահ Էլիըթի նկարագրած դիրքը: Ուաշինկթըն՝ Թուրքերու Փոքր Ասիոյ յաղթանակներուն յաջորդող հուրի եւ սուրի խրախճանքներուն վրայ նայեցաւ երեւութական համակրութեամբ, այն տեղի կացութեան մասին իր կարծիքը կազմելով իր Թրքասիրութեամբն անուանի ամերիկեան նաւային պաշտօնեայի մը տեղեկագրութիւններէն: Բարձրագոյն — նաեւ մասնաւորապէս անազնեցիկ խօսքերէ զատ Ուաշինկթըն բան չըրաւ ո՛չ Պոլսոյ եւ Թրակիոյ քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց եւ ոչ ալ Ամերիկեան կրթական հաստատութեանց համար որոնք Թուրքիոյ մէջ հաստատուած են: Երէկ, դեսպան Չայլտ ամէն վստահութիւն կը յայտնէր որ Թուրքերը պիտի ընդունին անձնատուութեան դաշնագիրը: Յայտնապէս Պ. Չայլտ անոնցմէ է որ կը խորհին թէ դաշնագիրը պատուաւոր բան մըն է: Անիկա ցոյց չի տար թէ Միացեալ Նահանգները ունէ բարոյական պարտաւորութիւն կը ճանչնայ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ:

Նախագահ Էլիըթ իր յօդուածին ամբողջ ընթացքին կը պնդէ որ Միացեալ Նահանգները մէնտէյթ ստանձնէ Հայաստանի, Պոլսոյ եւ Տարտանէլի կից ջուրերուն վրայ: Անիկա կը պահանջէ որ այս ազգը ըսէ. «Իբրեւ մէնտէյթօրի խաղաղութեան դատին իսկոյն պիտի նուիրեմ իմ բարոյական ազդեցութիւնը, իմ ֆիզիքական միջոցներս եւ ճարտարարուեստական կարողութիւնս, իսկ չորս չարաթէն ալ իմ նաւատորմիղս»:

Անիկա երազ մըն է զոր սիրիք ծերակուտական Ինկըլս երբեմն նկարագրեց իբրեւ «ճառագայթող անուրջ»: Ինչպէս Հարվըրտի նախկին նախագահը ցոյց կու տայ, թէեւ անցեալ չորս տարիներու ընթացքին Եւրոպայի օգնութեան չհասնիլը, Միացեալ Նահանգներուն կորսնցնել տուաւ դրամէ եւ ապրանքէ աւելի թանկագին բան մը, այսինքն՝ իր արժանապատուութիւնը, թէեւ՝ այլասիրութեան ինչպէս ազատութեան եւ արդարութեան մասին ցոյց տրուած նախանձախնդրութեան պոռթկումէ մը վերջ անիկա ինկաւ եսասիրութեան մէջ ուր ինքզինքէն, մարդկութենէն եւ աշխարհէն դժգոհ երեւցաւ», սակայն Միացեալ Նահանգներու կառավարող ուժերուն ոգին անտարբեր մնաց զոհուած հոգեկան յատկութեանց եւ նեղմիտ կերպով յարեցաւ անձնասիրութեան եւ ազգային կղզիացումի քաղաքականութեան: Այս ոգին պիտի տեւէ՞: Ամերիկեան մեծ հանրապետութիւնը յաւէտ անտարբե՞ր պիտի մնայ ուրիշ երկիրներու մարդկութեան տառապանքին հանդէպ: Միայն իրենց ազգին աշխարհի խաղաղութեան եւ ներդաշնակութեան համար ունեցած պարտաւորութեան մասին տրուած եռանդուն եւ յարատեւ դաստիարակութիւնն է որ պիտի կրնայ փոփոխութիւն մը յառաջ բերել: Եթէ Միացեալ Նահանգները բան մը չի զոհէ խաղաղութեան դատին համար, անգամ մըն ալ պիտի ստիպուի աւելին, նոյն իսկ ամէն ինչ զոհել պատերազմի պահանջներուն:

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18

ԼԻՆ.— Ակումբիս հրապ. ժողովը, Կիրակի օր: Պիտի խօսին ընկերներ Ե. ՄԵՍԻԱԵԱՆ եւ Մ. ՓԷՐԵՑԵԱՆ:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 7, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

ՊՐԻՃՈՒՕՔԸՐ.— Ակումբիս ընկերական ժողովը Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 7ին Ընկ. Վ. Վարդապետեանի բնակարանին մէջ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 8, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

ՊՈՍԹԸՆ.— Ակումբիս ընկերական ժողովը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8-ին, Ակումբիս սրահին մէջ՝ 456 Թրէմօնթ Սթրիթ: Բոլոր ընկերները ներկայ ըլլալու են:

ՀԱՆԴԷՍ — ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 11

ՓՈՒԹՆԱՔԷԹ.— Ակումբիս ընկերա-համակրական հանդէս-խնճոյքը, Կիրակի օր Կ. Ե. ժամը 1ին, Ակումբիս սրահին մէջ: Պիտի ատենախօսէ Ընկ. Տք. Արշակ Տէր Մարկոսեան:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18

ՀԵՐԷՆՍ.— Ակումբս Վարդանանց Տօնի առթիւ պիտի սարքէ ընկերական-համակրական խնջոյք մը: Ներկայ պիտի ըլլայ եւ խօսի Ընկ. Տ. Ց. ՊՕՅԱՃԵԱՆ:

ՊՕՍԹԸՆ.— Բարեկենդանի առթիւ Ակումբս կը պատրաստէ հրապ. հանդէս խնջոյք մը տալ Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 5-էն մինչեւ կէս գիշեր:
Մուտքը Ձրի: Մանրամասնութիւնք առանձին:

ԼՕԷԼ.— Ակումբս կը պատրաստէ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻՆ առթիւ հանդէս մը սարքել: Տեղական կազմակերպութիւնները ներկայ ըլլալու են այդ օրը:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ-ԽՆՃՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22, Հինգշաբթի

ՄՕԼՏԸՆ.— Ակումբիս պարահանդէս-խնջոյքը, Հինգշաբթի օր: Մանրամասնութիւնք տեղին վրայ:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 11

ՍԸՄԸՐՎԻԼ.— Ակումբիս ընկերական ցերեկոյթը, Կիրակի Կ. Ե. ժամը 1-ին, Ընկ. Վարդիկեանի տրամադրած հօլին մէջ, Քօրնըր Մարշըլ Սթ. եւ Պրօսփէքթ: Այս հաւաքոյթին ներկայ պիտի ըլլան Շրջ. Վարչութեան անդամները:

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 7

ՊՕՍԹԸՆ.— Ակումբիս դասախօսական ժողովը, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, սեփական քլըպին մէջ՝ 456 Թրէմօնթ Սթրիթ: Պիտի դասախօսէ Ընկ. Կ. Ց. Փափազեան, նիւթն է «Զարիֆին ծագումը մարդկային ընկերութեան մէջ»:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 9, ՈՒՐԲԱԹ

ՇԻՔԱԿՕ.— Ակումբիս առաջին դասախօսական ժողովը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հայ Ազատութեան սրահին մէջ: Պիտի դասախօսէ Ընկ. Տք. Մ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ, նիւթն է՝ «Մարդկային մարմնոյ մեքենականութիւնը եւ իր երբաշալիքները»:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 11

ՈՒՍՏԸՐ.— Ռամկ. Ազատ. Կուսակ. տեղւոյս օժանդակ դերասանական խումբը պիտի ներկայացնէ «ԱՆՄԱՀ ԲՈՑԸ» Կիրակի օր ՔՐԻՍԹԸԼ թատրոնին մէջ: Մանրամասնութիւնք տեղւոյն վրայ:

«ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՁԱՅՆԸ-ԺԱՄԱՆԱԿ»Ի ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր անոնք որ «Ժ. Ձ.-Ժ.»ի բաժնեգինները ունին վճարելիք, նմանապէս անոնք որ կուզեն նոր բաժանորդագրուիլ, թող հաճին իրենց բաժնեգինները ղրկել «ՊԱՅՔԱՐ»-ի հասցէով ընկեր ՄԱՆՈՒԿ ՓԷՐԵՑԵԱՆԻ:

— ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ —

ա.— Մարգար Ս. Պալապանեան, Զմիւռնիացի, իր հօրեղբօրորդիէն՝ Մըկըրտիչ Ղ. Պալապանեանէ որ այժմ կը գտնուի 'ի Կրետէ:

բ.— Տիկ. Հայկանուշ Պաղտասարեան՝ Զմիւռնիացի, Արմենակ Փափազեանէ, որ այժմ կը գտնուի Աթէնք: Դիմել

ՇԱՀԷ ՎՐԴ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ
31 Sharon St., Boston, Mass.

ՍԻՒՆԵԱՑ ԵՐԿՐԻ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ

ՍՐԲՈՒՀԻ ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏԻ ՎԱՆՔԸ

Տաթեւի արեւելեան կողմում, լերան կիրճի լանջի վրայ, Տանձատափ գիւղի մօտ է շինուած այս վանքը։ Այս տեղը այժմ յայտնի է «Դեւային-Գայա» անունով, որ կը նշանակէ հարսի կիրճ։ Վանքը կառուցուած է մաքուր տաշած քարից եւ ամբողջովին կանգուն է։ Տաճարը հիմնուել է 908 փրկչական թուականին Ալանից Վարազ-Տրդատ թագաւորի դուստր Շահանդուխտի սեփական ծախսերով։ Պատմագիրը, արտագրելով Շահանդուխտի ձեռագրից, գրում է հետեւեալը. «Ես, մեղաւոր Շահանդուխտս, դուստր Աղուանից Վարազ-Տրդատ թագաւորի, ուղեւորւում էի Թորգոմեան տունը ամուսնանալու։ Այս լերան ստորոտում յանկարծ իմ չքամրին վերայ յարձակուեցին բազմաթիւ զինուած մարդիկ Իսմայէլացիներ, որոնք լսելով իմ անհման գեղեցկութեան մասին, մտադրել ճին կոտորել իմ պահակախումբը եւ գերի առնել ինձ։ Գերադասելով մահը յանուն Քրիստոսի, քան գերուել բարբարոսների ձեռքով, ես յենուեցի Սբ. Աստուածամօր, Սբ. Երրորդութեան եւ բոլոր սուրբերի օգնութեան վերայ եւ ինձ իմ նժոյգով գլորեցի անդունդը, բայց անտեսանելի զօրութեան օգնութեամբ եւ միանգամայն ողջ իջայ այս կիրճը։ Իմ այսպիսի հրաշալի ազատութեան համար, ես փառաբանեցի Վերին Նախախնամութիւնը եւ երդուեցի միշտ մնալ թանկագին ինձ համար այս վայրում, ուշադրութեան չառնելով իմ ծնողների եւ փեսացուի յաճախակի թախանձանքներին՝ վերադառնալ ծնողական յարկի տակ»։

Ապա, հաւաքելով իրա շուրջը բազմաթիւ կոյսերի, նա կառուցեց այս վանքը, ապրելով այնուհետեւ եւս երեսուն տարի։ Մարմինը ամփոփուած է նոյն վանքում։

ՍՈՒՐԲ ԿԱՏԱՐ

Այս վանքը գտնւում է Երիցաթումբ գիւղի հարաւ-արեւմտեան կողմում, շինուած է տաշած քարից եւ այժմ կիսաւերակ դրութեան մէջ է։ Կառուցման տարեթիւը համարւում է 936 Փ. թուականը Ստեփաննոս Վարդապետի ձեռքով, որը Սիւնեաց իշխանական տոհմից էր։ Վանքի շինութեան ծախսերը հոգացել է Սիւնեաց իշխան Հրահատը։ Վանքի մասին ժողովուրդը աւանդութիւն չի պահպանել։

ՍԲ. ԳՐԻԳՈՐԻ ՎԱՆՔԸ

Այս վանքը գտնւում է ոչ հեռու Պաղաբերդ եւ Տեղ գիւղերից, շինուած է տաշած քարից։ Վանքը կիսաւեր դրութեան մէջ է եւ որպէս ուխտատեղի, Օգոստոսի ամսին ընդունում է իւր ներսը բազմաթիւ ուխտաւորների։ Տաճարը հիմնել է Ծաղիկ իշխանի որդի Վահանը, որը, յետոյ ընդունելով կրօնաւորի սքեմ, եղել է վանահայր։ Տաճարի հիմնարկութիւնը եղել է Սմբատ Բագրատունիի թագաւորութեան եւ Սիւնեաց իշխանի որդի Սմբատի ժամանակ։ Ժողովուրդը աւանդութիւն չգիտէ վանքի մասին։

ՍԲ. ԳՐԻԳՈՐ – ՈՒՐՈՒՏ

Բազար-չայ կամ Բարգուշատ գետի եզերքին, Ուրուտ եւ Աղուդի գիւղերի մօտ գտնւում է յիշեալ վանքը ամբողջապէս եւ շինուած է տաշած քարից։ Վանքը, յանուն Սբ. Գրիգորի (այժմ Ուրուտ) կառուցուել է 1000 փ. թ. Սմբատ թագաւորի կին թագուհի Շահանդուխտի ձեռներէցութեամբ իրա որդի Վասակի թագաւորութեան օրերում։ Աւանդութիւնը ասում է, որ ներկայ վանքի տեղը եղել է մոռացուած մի խարխուլ ուխտատեղի եւ որ ինքը Սբ. Գրիգոր Լուսաւորիչը դրել է առաջին հիմնաքարը, պատուիրելով Ստեփաննոս Եպիսկոպոսին վերջացնել շինութիւնը։ Զատկի երկրորդ շաբաթուայ Կիւրակէ օրը վանքի շրջակայքը լցւում են բազմաթիւ ուխտաւորներով։ Մահմեդականները նոյնպէս յարգում են սրբավայրը եւ ուրբաթ օրերը այցելում են իրանց դոհերով։ Այստեղ միշտ ապրում է վանահայր վարդապետ։ Վանքի մասին պատմագիրը ասում է, որ օձերից կամ թունաւոր միջատներից խածուածները ստանում էին կատարեալ բժշկութիւն։ Բայց եթէ խածուածը հրնարաւորութիւն չէր ունենում գնալ վանքը, այն ժամանակ բաւական էր միայն բարձրանալ մի լերան գագաթ, որպէս զի մի նայուածքը դէպի վանքը նրան բժշկէր։ Վանքից բերուած մի պատ հողը բնի մէջ առած նոյն զօրութիւնն ունի։

ՍԲ. ԿԱՐԱՊԵՏԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Եկեղեցին յանուն Սբ. Կարապետ – Յովհաննէսի գտնւում է այժմ Թրքաբընակ Աղուդի գիւղում, շինուած է տաշած քարից վերին աստիճանի խղճալի դրութեան մէջ։ Եկեղեցին հիմնել է 1006 փ. թ. Հայոց Սմբատ թագաւորի որդի Սեւադը նրա եղբօր Վասակի թագաւորութեան ժամանակ։ Աւանդութիւններ չեն մնացել ժողովուրդի մէջ։*)

ՔԷՇԻՇ – ԱՐԽ.**)

Քէշիշ-Արխ կոչուած ջրանցքը սկսւում է Գորիսի գետակից, անցնում է Ուչ-Թափալար ասուած տեղով եւ վերջանում է Տաթեւի վանքի հարաւ-արեւելեան կողմում, այսպէս կոչուած Սատանայի կամուրջից քիչ բարձր։ Կամուրջը բնական է, ընկած Բարգուշատ գետի վրայ, հարուստ բազմատեսակ ստալակտիտներով եւ տաք ծծմբային ջրերով (թէ կրային?)։ Այս ջրանցքը տարուած է 1008 փ. թ. Տաթեւի վանքի Սարգիս Եպիսկոպոսի ծախսերով եւ աշխատութեամբ Աշոտի, Գագիկ թագաւորի եւ Սարգիս Կաթողիկոսի օրերով։ Որպէս վարձատրութիւն ջրից օգտուելու համար, եպիսկոպոսը վճարել է ներկայ մեր հաշւով 12 ազար րուբլի եւ մի թանկագին քար։ Ջրանցքը այժմ չի բանում եւ միայն նրա բեկորներն են մնացել, տեղ տեղ կազմելով երեսուն սաժէնից աւելի խրամատներ։

Կովկասի կառավարչապետ իշխան Դօնդուկով – Կորսակովի ցանկութեան բաւարարութիւն տալու համար, ռուս պաշտօնեաները կազմել են թարգմանութիւններիս հատուկտոր Սիւնիքի վերոյիշեալ հայկական սրբավայրերի նկարագիրը։ Ռուս հասարակութիւնը այս կտորներից պիտի կազմէր գաղափար մը փառաւոր անցեալի եւ պատմութեան մասին։ Շնորհիւ միայն Ակադեմիկոս Մառի, դարուս սկզբնական թուականներում ռուսները աւելի մօտ ծանօթացան մեր պատմութեան հետ։ Պր. Մառը, կատարած լինելով բազմաթիւ պեղումներ Անիում եւ Հայաստանի այլ վայրերում, դասախօսութիւններով եւ մոգական լապտերների միջոցով ի ցոյց տրուած հնութիւնների պատկերներով, գրաւել էր որոշ գիտական խաւերի ընդհանուր ուշադրութիւնը։ Գնահատութեան արժանի է նաեւ հայ ճարտարապետ Թորամանեան, որը ի ցոյց դրուած պատկերներին բնական եւ փայլուն ձեւ է տուել։ Այնուհետեւ Մոսկուայի Կայսերական Հնագիտական Ընկերութիւնը չորունակ պեղումներ է կատարել, կցելով իւրաքանչիւր հնութեան համապատասխան պատմութիւնը։ Նըւասոս, համաձայն նոյն Ընկերութեան նախագահուհի Կոմսուհի Ուվարովայի խնդիրքի, նկարել է թէ վանքերի եւ թէ հին քանդակազարդ գերեզմանաքարերի նկարներ, որոնք նոյնպէս տպագրուել են Կովկասեան Ուսումնարանական շրջանի հրատարակութիւններում մէջ նախկին հայասնեաց հոգաբարձու Եանովսկու օրով։

Երկրին տիրելուց յետոյ, ռուս կառավարութիւնը ամբողջ մի դար բազմազան եւ բազմալեզու ազգերը թողել է նախնական դրութեան մէջ։ Ոչ մի բարելաւում, ոչ մի փոփոխութիւն ազգերի մտաւոր զարգացման եւ ինքնորոշման մէջ։ Չէրքէզ, Չէչէն, Ինգուշ, Լեզգի, նաեւ միւս լեռնականներ պահպանել են իրանց վայրենի երկրի բնոյթը։ Թուրքերը մնացել են թափառաշրջիկ, խաշնարած եւ աւազակաբարոյ աստատակիչներ։ Գինեմոլ վրացիները – նոյն անտարբեր, նախանձախնդիր հաւատացողները։ Միայն Հայերն էին, որ բացառութիւն էին կազմում այս ընդհանուր ժխորի մէջ իրանց ժրաջան երկրագործ աշխատանքով եւ ուսման ծարաւով։

ԵՓՐԵՄ ՄԵԼԻՔ-ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ

20 Յունուարի 1923 թ.
ԿԻՆԳՍԹՈՆ, Ն. Ի.

---

*) Անցնելով Աղուդի գիւղի միջով. ես տեսայ եկեղեցու խառնակիւնի շինուած հրաշակերտ զանգակատունը երկու քանդակազարդ եւ օրնամէնտներով զարդարուած կամարները, որից ներքուստ էր միւս մասերի սքանչելի ճարտարապետը։ Պատերի մեծ մասը թաղուած էր հողի մէջ, միայն վերին մասերի խաչքարերը եւ նուրբ քանդակները էին լուռ վկաներ նրա փառաւոր անցեալի եւ հայկական նոխ եւ գեղագոյն ճարտարապետի։

**) Այս ջրանցքի հետ կապ ունեցող աւանդութիւնը կարդալ Տաթեւի վանքի մասին գրուածքում «Պայքար» No. 23։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնները ամէն անոնց որոնք մեր ամուսնութեան առթիւ իրենց հեռագիրներով եւ նամակներով շնորհաւորեցին մեզ։ Մասնաւոր շնորհակալութիւն Ռամկ. Ազատ. Կուսակցութեան Տիթրոյթի Ակումբին, Հ. Կ. Խաչի Ընկերութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան, որոնք մէկ մէկ ծաղկեփունջեր նուիրեցին մեզ մեր ամուսնութեան առթիւ, նաեւ շնորհակալութիւններ իմ պատուական ընկերներուս որոնք իրենց յօժար կամքով ծառայեցին մեր հարսանիքին։ Շնորհակալութիւններս Տէր եւ Տիկին Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Նալպանտեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոսեան եւ նաեւ Պէշիկթաշլեան գերդաստանին, որոնք մեր ամուսնութեան առթիւ ազնուօրէն հիւրասիրեցին մեզ։

Յարգանքներով
ՏԷՐ և ՏԻԿԻՆ Շ. Խ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

«ՊԱՅՔԱՐ»ի ծանուցում տուողներ օգտուած են, դուն ալ օգտուէ։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ամերիկեան թերթերը, ինչպէս թերեւս եւրոպական դիւանագիտութիւնը, տեսակ մը գոհունակութիւն կ՚զգան որ Ռուսական առաջարկով Հայկական արդար դատը այլեւս պիտի դադրի նեղելէ արդարութիւնը գործադրելու դժկամակ կամ անկարող դիւանագիտութիւնն ու քաղաքակրթութեան խիղճը։

«Այս պարագային, կ՚ըսէ Պօսթըն Իվնինկ Թրէնսքրիփթ, Սովիէթ Ռուսաստան աւելի հաստատ բարեգործութեան ոգի ցոյց կուտայ, քան Արեւմտեան Եւրոպայի պուրժուա ազգերը․․․։ Եթէ կերպ մը գտնուի Հայերը Ռուսաստան փոխադրելու, Սովիէթական ծրագիրը պիտի նպաստէ լուծում մը գտնելու ներկայի ամենէն դժուարին հարցերէն մէկուն։ Աշխատասէր, խնայող ու չարքաշ ժողովուրդ մը ըլլալով՝ Հայերը թանկագին յաւելում մը պիտի ըլլան Ռուսական բնտանիքին․․․ եւ եթէ Մ. Նահանգաց փորձառութիւնը որեւէ արժէք ունի, Ռուսաստան պէտք է կարող ըլլայ բաւական դիւրութեամբ ձուլելու մի քանի հարիւր հազար Հայերը»։

Պատասխանատուութեան խնդիրն ալ լուծելու համար, Թրէնսքրիփթ կը փութայ աւելցնել թէ, «Հայկական խնդիրը եւրոպական խնդիր մըն է, որուն համար լուծում մը գտնել ամբողջովին կը վերաբերի Եւրոպական պետական մարդոց։ Ապահովաբար, մենք պարտական չենք ապաստան մը հայթայթելու Թուրք հալածանքի այս զոհերուն, քանի որ մեր բարեգործութիւնը արդէն ա՛յնքան բաններ ըրած է մեղմացնելու համար Հայաստանի թշուառութիւնը։ Վերապրող Հայերու կեանքին համար պատասխանատուութիւնը ներկայիս ուրիշ տեղ կ՚իյնայ, քան թէ Ամերիկեան ժողովուրդին քով»։

Նիւ Եորք Թայմզ թէեւ աւելի համակրալից լեզու մը կը գործածէ, բայց հազիւ կը խուսափի երկդիմութենէ եւ նման միւսներուն, բաղդի չարժում մ՚իսկ չըներ։

«Այժմ կը տեղեկագրուի թէ, կ՚ըսէ Նիւ Եորք Թայմզ, Ռուսաստան ապաստան մը կ՚առաջարկէ այն 200,000 Հայերուն որոնք չեն կրնար ապահով երդիք մը գտնել Թրքական լուծին ներքեւ։ Ինչ որ նա կ՚առաջարկէ, սակայն, այս ժողովուրդին համար ազգային տուն մը չէ, այնպէս ինչպէս Նախագահ Ուիլսընէ խնդրուեցաւ անոնց համար սահմանագծել Փոքր Ասիոյ մէջ, ոչ ալ նոյն իսկ ուրիշ կառավարութիւն մը, նման անոր որ Հայոց համար հաստատուած է Երեւանի հանրապետութեան մէջ, այլ, յամենայն դէպս, անոնց համար պատսպարութիւն մըն է՝ ապրելու իբրեւ անհատներ, իբրեւ Ռուսական վարձակալներ այն ճողին վրայ որ պետութեան կը պատկանի․․․ Եթէ իրաւ է որ Հայերը եւ Հայաստանի բարեկամները այս առաջարկը լրջօրէն եւ երախտագիտութեամբ նկատի կ՚առնեն, Հայերը, իբրեւ ժողովուրդ մը որ երկար ճամբորդութիւն մը կատարած են դէպի իրենց խոստացուած երկիրը եւ Արարատ Լեռը, հասած են իրենց ազգային յոյսերու ծիածանին ներքեւ եւ հոն գտած են միմիայն ցրուած կամ խանուած հիւղակներ, օտար երկրի մը մէջ։ Եւ եթէ ուրիշ երկիրներ, ինչպէս որ Լօզանի Հայ պատուիրակութիւնը կը յուսայ, Ռուսաստանի օրինակին հետեւին «Հայերը ազնուօրէն իրենց Ռուսական նոր տան մէջ հաստատելու համար», այդ ապրնջականութիւնն իսկ, եթէ ընդունուի, վերջ պիտի դնէ բոլոր ինքնորոշումներու։ Հայերը, իբրեւ ժողովուրդ, կրնայ ըլլալ որ ապաստանելու տուն մը գտած ըլլան, բայց անոնք «հօմ» մը գտած չեն»։

«ՊԱՅՔԱՐ»Ի ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐՆԵՐ

ՊՈՍԹՈՆ.— Աւետիս Գնրունի՝
ՊՐԻՃՈՒՕԹԸՐ.— Սուրէն Մինասեան՝
2 P. O. Box, Bridgewater, Mass.
ՊԸՖԸԼՕ.— Միհրան Միրազեան՝
191 Ellicott St., Buffalo, N. Y.
ՊՐԻՃՓՕՐԹ.— Պ. Յ. Ալեքսանեան՝
2755 Main St., Bridgeport, Conn.
ՉԸԼՍԻ.— Հ. Սայէլեան՝
42 Fifth St., Chelsea, Mass.
ՇԻՔԱԿՕ.— Ղուկաս Աղամեան՝
The Chicago Club, Chicago, Ill.
ՔԱՆՔԸՐՏ.— Յովակ Առաքելեան՝
404 P. O. Box, Concord, N. H.
ՔԼԻՎԼԷՆՏ.— Գ. Քէշիշեան՝
594 P. O. Box, Cleveland, Ohio
ՔԸՆՈՇԱ.— Դանիէլ Կավենեան՝
817 Dayton St., Kenosha, Wis.
ՏԻԹՐՈՅԹ.— Մանուկ Տէր Պօղոսեան՝
11608 John R. St., Detroit, Mich.
ՖԱՈՒԼԸՐ.— Գ. Ա. Թէրզեան՝
140 P. O. Box, Fowler, Calif.
ԼՕՐԷՆՍ.— Արէլ Աետրոնեան՝
137 Broadway, Lawrence, Mass
ԼՕՎԷԼ.— Նշան Տէր Յովհաննէսեան՝
440 P. O. Box, Lowell, Mass.
ԼՕՍ ԷՆՃԸԼԸՍ.— Գ. Ապանեան՝
441 So. Gless St., Losangeles, Calif
ՄԸԹԻՒՆ-ՍԷԼԻՄ ՏԻՓՕ.— Վ. Մ. Դանիէլեան՝
568 P. O. Box, Methune, Mass.
ՆԻՒ ՊՐԻԹԸՆ.— Մ. Պօյաճեան՝
906 P. O. Box, Newbritain, Conn.
ՆԻԱԿԱՐԱՖՕԼՍ.— Կար. Գարբալեան՝
326 — 11rd St., Niagarafalls, N. Y.
ՆԻՒ ԵՈՐՔ.— Մ. Պարոնեան՝
124 East 27th St., New York, N. Y.
ՆՐԻԱՐՔ.— Լեւոն Պետիկեան՝
480 Broad St., Newark, N. J.
ՓՈՒԹԱՔԷԹ.— Տ. Շամշօեան՝
90 Park St., Pawtucket, R. I.
ՓՐԱՎԻՏԷՆՍ.— Հ. Ուլուհանեան՝
38 Randall St., Providence, R. I.
ՐԻՉՄԸՆՏ.— Կիրակոսեան՝
1115 E. Broad St., Richmond, Va.
ՍԷԼԻՄ.— Պաղտասար Օղկասեան՝
137 Boston St., Salem, Mass
ԹՐՈՅ.— Ա. Աստուրեան՝
167 Central Ave., Albany, N. Y.
ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ.— Օննիկ Տէրատուրեան՝
821 – 17th St. N. W. Washington, D. C
ՈՒԷՍԹ ՀՕՊՕՔԸՆ.— Պ. Պօյաճեան՝
492 Clinton Ave., W. Hoboken, N. J.
ՈՒՕԹԸՐԹԱՈՒՆ.— Ս. Զարդարեան՝
104 Elm St. E. Watertown, Mass.
ՈՒՕՔԻԿԸՆ.— Եսայի Կօշկարեան՝
119 So. Sheridan Rd., Waukegan, Ill.
ՈՒՍԹՐ.— Ա. Հէքոեան՝
25 Glen St., Worcester, Mass.
ՈՒԱՅԹԻՆՍՎԻԼ.— Յ. Փիլիպպոսեան՝
32 P. O. Box, Whitinsville Mass.

«Պայքար»ի վերաբերեալ գործառնութեանց համար տեսնելու է վերոյիշեալ ընկեր Գործակատարները։

ՏԻԹՐՈՅԹԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

Ռամկ. Ազատ. Կուսակցութեան Քլէպը բաց է Առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ Երեկոյեան ժամը 12 ը։ Վարձու կը տրուի հարսանիքներու, խնջոյքներու եւ պարի համար։ Այս առթիւ դիմել Ընկ. Վարուժանի՝ Քլէպի հասցէով՝ 13719 Woodward Ave., եւ կամ՝ Թէլ. Hemlock 6675-R.

ԹԵՐԹՕՆ — Թիւ 73

ՄԻ՛ ԼԱՐ

ՎԷՊ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ
ԳՐԵՑ՝ Ա. Ն. ՆԱԶԱՐ

— Վարդան — ընդմիջեց Ռուբէն — թող իր ուզածին պէս ըլլայ, տանինք զինքը մեր հետը։ Արդէն ամսուան մը համար արձակուրդ պիտի ուզենք, այդ միջոցին մեր քով կը մնայ միշտ, ուր որ ալ գտնուինք, աւելէ յետոյ ալ Աստուած ողորմած է։

— Շատ լաւ — ըսաւ Վարդան — քանի որ ինք այդպէս գոհ եւ հանգիստ պիտի ըլլայ, ես ալ ուրախ կ՚ըլլամ որ մեզմէ չզատուի այլեւս։ Այն ատեն վաղը առտու միայն կրնանք մեկնիլ։ Հիմա կ՚երթանք այն տունը, ուր Լուսիան կը մնար, մենք շնորհակալութիւն կը յայտնենք, ինքն ալ հրաժեշտ կ՚առնէ։ Կէսօրէ յետոյ ալ իրեն համար պէտք եղած պատրաստութիւնները կ՚ընենք եւ առտուն կանուխ ճամբայ կ՚ելլենք։

Լուսիայի ուրախութիւնը չափ չունէր, իր եղբօր ու Վարդանի վիզը փաթթուեցաւ խանդաղատանքով եւ կաթոգին համբուրեց զանոնք։ Քիչ յետոյ, նախաճաշի սեղանին վրայ, ուր տէրտէրն ալ ներկայ էր, Վարդան բացատրեց թէ ինչ խորհած էին։ Թէ՛ քարտուղարը եւ թէ՛ տէրտէրը ըսին թէ ամէնէն յարմար կարգադրութիւնն էր որ ըրած էին։ Նոյն օրը անցուցին, որոշուած կարգադրութեանց համաձայն, եւ հետեւեալ առտու երեքն ալ ճամբայ ելան դէպի Իսքէնտէրուն։

* * *

Վարդան եւ Ռուբէն Իսքէնտէրուն իմացան որ իրենց վաշտը օր մը առաջ մեկնած էր դէպի Կիլիկիա ու Տէօրթ Եօլ կը գտնուէր, առանց կանգ առնելու ճամբան շարունակեցին եւ հոն հասան օր մը յետոյ։

Լէժէոնական ընկերներ խակոյն շրջապատեցին զիրենք հետաքրքրութեամբ եւ տեղեկութիւններ ուզելով Հալէպի անցուդարձերուն նկատմամբ, միեւնոյն ժամանակ իւրաքանչիւրը անվերջ պատմութիւններ ունէր իր տեսածներէն ու լսածներէն։

Այդ միջոցին Կիլիկիոյ մէջ, ամէն կողմ ընդհանուր եռուզեռ կար եւ հսկայ շարժում մը սկսած էր։

Թուրքեր որ պարտութենէն շմորած եւ նկուն ու ընկճուած վիճակի մը մատնուած էին, հիմա հայ լէժէոնականներու երեւումէն ահաբեկ, տուն, տեղ, ստացուածք, ամէն բան, ձգելով սարսափահար կը փախչէին դէպի Գոնիա ու աւելի հեռու, ապահով վայրեր, ուր բստ իրենց պիտի չհասնէր կեավուրին չունչն ու ձեռքը։ Ամբողջ Հայ Լեռ մէկ երկու օրուան մէջ պարպուած էր, եւ շարժումը կը տարածուէր Տարսոնէն, Ադանայէն ու Սիսէն անդին։

Խելահաս Թուրքեր կ՚ըսէին թէ այս տեղերը իրենց համար միանգամ ընդ միշտ կորսուած են, իսկ Հայոց դէմ գործուած ոճրին մեծութիւնը իրենց երեւակայել կուտար, եւ իրարու կը պատմէին, վրէժխնդրութեան այնպիսի զարհուրելի ձեւեր ու դէպքեր, որ հայ զինուորին մտքէն իսկ չէին անցներ։

Անոնցմէ ամէնէն քաջասիրտները Հայոց վեհանձնութեան կ՚ապաւինէին, իսկ ամէնէն վատոգիները կը փորձէին կաշառքով, ընծաներով մօտենալ Ֆրանսացի սպաներուն եւ զանոնք սիրաշահիլ քծինքով ու ամենազզուելի միջոցներով։ Թուրք պաշտօնեաներէն ու երեւելիներէն ոմանք նոյն իսկ աղջիկներ կը բերէին Ֆրանսացիները զուարճացնելու ու անոնց քով շնորհ գտնելու յուսով, եւ իրենց ամենաստոր ու անպատիւ ծառայութեանց մասին իսկ, իբրեւ հնարամտութիւն, պարծանքով կը խօսէին իրենց իրենց մէջ, մանաւանդ եթէ փոքրիկ յաջողութիւն մը գտած ըլլային։

Միւս կողմէ չափ չունէր Հայոց ցնծութիւնն ու ոգեւորութիւնը։ Չորս տարիէ ի վեր իրենց կրած աննկարագրելի հալածանքներուն, տարագրութեան, ջարդերու, սովի ու սրածութեան կսկիծն ու յիշատակները, մէկ քանի շաբթուան միջոցին, կարծած անհետացած էին գէշ երազի մը պէս։ Հիմակ ալ տակաւին անոնցմէ եւ ոչ մէկը հաստատուն տուն ու տեղ ունէր կամ գիտէր թէ ո՞ւր պիտի մնայ կամ ի՞նչ պիտի ըլլայ։ Շատեր իրենց մարմնոյն վրայ դեռ կը կրէին ահաւոր հետքերը այն սարսափելի փորձութեան ու աղէտներու, որոնց մէջէն անցած էին, շատեր, կէս կուշտ կէս անօթի, հազիւ ցնցոտիով մը կը ծածկէին իրենց մերկութիւնը եւ երեկոյեան համար ուտելիք հաց չունէին թերեւս, սակայն ամէնքն ալ ուրախ էին ու հպարտ, որովհետեւ, ամէն կողմէ հալածական ու քամահրուած, ամէն օր, չարաչար մահուան հետ դէմ առ դէմ, համբերած, յուսով ապրած եւ չորս տարի գոյութեան պայքար մղելէ յետոյ, յաղթութիւնը տարած էին։

Եւ յաղթութիւնը գինովցուցած գլխած էր շատերը, այնպէս որ չէին գիտեր թէ ինչպէս ամբողջ աշխարհի պիտի յայտարարէին թէ իրենք հայեր են, եւ իրենց խանդավառութիւնը կ՚արտայայտէին ծայրայեղ ձեւերով ու կերպերով։

Հազիւ Հայկական Լէժէոնը Կիլիկեան դաշտերէն ներս մտած էր, Հայ տարագիրներ սկսած էին ամէն կողմէ ներս խուժել փախստական Թուրքերու հետքերուն վրայէն, հաւատացած ըլլալով որ ալ երկիրը վերջնապէս իրենց կը պատկանի։ Հանրային կեանքը, կենդանի ու աշխոյժ աւելի քան երբեք, արդէն վերականգնած էր գլխաւոր կեդրոններու մէջ, եւ արագ ու անդուսպ թափով մը կը տարածուէր ամէն կողմ։ Եկեղեցիներ ու դպրոցներ վերաբացուած էին, ժողովներ ու ընկերութիւններ կը կազմուէին, քաղաքական կուսակցութիւններ գործի վրայ էին, ծրագիրներ կը մշակուէին մամուլ, թատրոն եւ ուրիշ հաստատութիւններ հիմնելու, եւ անոնց կից երկրագործական առեւտրական խոշոր ձեռնարկներ ընելու, անտառներ տնկելու, հանքերը, գետերու հոսանքները շահագործելու եւ ճամբաներ շինելու համար։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴ

Փետրուար 1-էն ի վեր ՊԱՅՔԱՐի բաժանորդագրութիւնը բարձրացած է ՎԵՑ Տոլարի։ Անոնք որ այդ թուականէն վերջ կը ղրկեն հինգ տոլար թերթ պիտի ստանան միայն ՏԱՍԸ ամիս եւ ոչ թէ տարի մը։

ՊԱՅՔԱՐԻ ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Madison Sqaure 4917

Գ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻՔ

ՀԱՅ ՇԱՔԱՐԱԳՈՐԾՔ, ԽՈՐՈՎՈՂՔ, ՆԵՐԱԾՈՂՔ ԵՒ ԱՐՏԱԾՈՂՔ

Կեդրոնատեղի՝ ՔՆՔՈՒՇ-ԱՆՈՒՇ Հայկական Հանգստապատառի

ԿԸ ԾԱԽԵՆՔ ԹԷ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ԹԷ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

Կը պատրաստենք թարմ եւ ախորժաճաշ լէպլէպիներ, ընկուզեղէններ եւ կուտեր, ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ամէն տեսակ ՇԱՔԱՐԵՂԷՆՆԵՐ, խմորեղէններ եւ օշարակներ, նաեւ Պոլսականը գերազանցող ԼՈԽՈՒՄ, ԴԱՀԻՆ ՀԷԼՎԱՅ, ԱՔԻԴԱՆԵՐ, եւայլն: Փափաքողներուն կուղարկենք մեր ապրանքներու ցանկն ու գիները: Փորձէ՛ եւ գոհ պիտի մնաս:

K. KEOSAIAN & SONS

359 Third Ave. corn. 26th. Street, New York City

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍԻ

ՍԻԼՎԷՍԹՐ ՊՕՆԱՐԻ ՈՃԻՐԸ

Թարգմանեց

ԸՆԿԵՐ ԵՐՈՒԱՆԴ ՄԵՍԻԱԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԷՆԹ

Օրինակ մը ապահովէ: Դիմել՝ «Պայքար»ի

990.998 Washington St. Boston, Mass.

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ

Ուստրի Ռամկ. Ազատ. Կուսակցութեան Ակումբի Քլըպը բաց է ամէն օր, որ իր տեսակին մէջ եզակի է եւ կրնայ մրցիլ բոլոր Քլըպներու հետ:

Բաց է ամէն օր կէսօրէ ետք ժամը 3-էն մինչեւ գիշերուան ժամը 11.30, իսկ Կիրակի օրերը առաւօտեան ժամը 10.30 էն գիշերուան ժամը 11.30:

Ուստրի Հայեր եւ Ուստր այցելողները կրնան ամենայարմար ժամանց ունենալ մեր Քլըպին մէջ՝ որու հասցէն է՝ 566 Main St.:

Ա Զ Դ

Ակումբիս Քլըպը բաց է ամէն օր՝ երեկոյեան ժամը 7.30 էն մինչեւ 10.30, իսկ Շաբաթ եւ Կիրակի օր կէսօրէ վերջ մինչեւ 10.30: Գաղութիս Հայերը սիրով կը հրաւիրուին: Հասցէ՝

A. D. L. Club

161 So. Main St., Woonsocket, R. I.

ՀԱՍՑԷ ՓՈԽԵԼ ՈՒԶՈՂՆԵՐՈՒՆ

Մեր ընթերցողներուն կը յայտարարենք որ յետ այսու հասցէի փոփոխութեան համար անհրաժեշտ է յարգել հետեւեալ պայմանները.

Ա. Նոր հասցէին հետ գրել նաեւ հինը, Բ. Անպայման ղրկել ՀԻՆԳ սէնթնոց նամականիշ, Գ. Հասցէները գրել մաքուր եւ ընթեռնելի:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ԿԱՐԴԱ՛

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

ԲԱՆԲԵՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻ ԳԻՐՔԵՐԸ

ԱՐԻՒՆՈՏ ՀԱՍԿԵՐԸ — Գին 50 Սէնթ

եւ

ԼԻԼԻԹԻ ԱՂՋԻԿԸ — Գին 40 Սէնթ

Անուանի Հայ գրագէտ մը կ՚ըսէ.— «Կը սիրեմ գիրքը, եւ կը հաւատամ, թէ միտքի ու սրտի զուգընթաց դաստիարակութիւնը միակ միջոցն է մարդը ազնուացնելու, եւ անոր մէջ սպաննելու իր անասունի բնազդը»:

ՄԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳԻՐՔԵՐԷՆ ՈՒՆԵՑԻ՛Ր.

ԵՐԿՈՒՔԸ ՄԻԱՍԻՆ 75 ՍԷՆԹ

Սըքի Օրտըր *կամ Նամակադրոշմ ղրկել.*

VAHAN S. MALKASIAN,

P. O. Box 73, Sta. A, Boston. Mass.

Դիմել՝ նաեւ «Պայքար»ի հասցէով.

Բ Ա Ց Է

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Փէթըրսընի Ակումբի Քլըպը, որ կը գտնուի 842 Main St., բաց է ամէն իրիկուն ժամը 6—10, Շաբաթ օրեր կէսօրէ վերջ մինչեւ ժամը 10ը, իսկ Կիրակի օրեր ամբողջ օրը:

Կ՚ստացուին ամէն տեսակ թերթեր:

ՆԻՒ ԵՈՐՔՑԻՆԵՐՈՒՆ

«ԲԱՆԲԵՐ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻ Նիւ-Եորքի մասնաւոր գործակատարն է

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Հասցէ՝ 124 E. 27th St., N. Y. City

Մեր հրատարակած բոլոր գիրքերը ստանալու համար դիմել իրեն:

Հրատարակիչ՝ Վ. Ս. ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Ի Ն Պ Ա Ս Տ ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ԼՕՎԷԼԻ Հայ Կ. Խաչի ժողովը՝ Փետրուար 11ի Կիրակին, ժամը 7ին, Ազգ. Ժողովարանին մէջ: Պիտի ատենախօսէ Տիկին Մաքրուհի Ցովսէփեան: *Նուագ, մեներգ եւ արտասանութիւններ, եւայլն:*

ՆԻՒԱՐՔԻ Հայ Կ. Խաչի Նուագահանդէս-Պարահանդէսը *տեղի պիտի ունենայ Ուաշինկթընի Ծննդեան Տարեդարձին օրը, Փետրուար 22 ին, ժամը 2.30-ին, ՚ի* Roseville Masonic Temple, 63—65 Roseville Ave., Newark, N. J.

Նուագահանդէսին պիտի մասնակցին Օր. Նուարդ Շաղոյեան, *Գօսթրնէն,* Miss F. James, Miss H. Myers *եւ* Փրոֆ. Մուկոփեան, *եւն.:*

ՍԸՄԸՐՎԻԼՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Սըմըրվիլի Մ. ճիւղի տեղական մթերանոցն է հետեւեալը.—

Mrs. Sarkissian

124 Cross St., Sommerville, Mass.

Կը խնդրուի բոլոր Սըմըրվիլցիներէն որ իրենց գործածելի *իրեղէնները տանին յիշուած հասցէին:*

Հայ Կարմիր խաչի Սըմըրվիլի Մ. ճիւղ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Իզմիրէն Արեւելեան Մամուլի *գրաշարներէն Արմենակ Զորայեան՝ Անգլիա, Մանչեսթրի Պրն. Հ. Մամուրեանի ուշադրութիւնը կը խնդրեմ:*

Bedros Pashoian

25 Everard St., Worcester, Mass.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Իզմիրի ջարդերէն ազատուած Ամասիացի Յարութիւն, Արմենակ, եւ Անդրէաս Տէօքմէճեաններ որ այժմ Փաթրաս (Յունաստան) կը գտնուին իրենց հօրեղբայրը Մկրտիչ Տէօքմէճեան, որ 20 տարիէ ի վեր Նիւ Եորք: Յիշեալին հասցէն հաղորդել փնտռողներուն, հետեւեալ հասցէով.

Haroutune Deukmejian

Proto Talamos

Seloustio Karsi Patras, Greece

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Կարապետ Պօյաճեան որ տարիներ առաջ Իզմիր կը գտնուէր: Հասցէն գիտցողները թող հաճին իմացնել՝

ԵՂԻԱԶԱՐ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

502 Common St., Lawrence, Mass.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Օրիորդ Եղսա Մարգար Գիւլեան Շամուշեցի կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ Աստուր Խ. Գիւլեանը: Հասցէն գիտցողները թող հաճին իմացնել՝ ՊԵՏՐՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ, 113 Chandler St., Andover, Mass.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Յակոբ Մուշեղեան իր կեղծ անունը — Ինկիլիզ — ընիկ Սամսոնցի, երկու տարի առաջ Պոլիս տեսնողներ եղած են: Ներկայիս կը կարծուի թէ Մարսէյլ կամ Ամերիկա եկած է: Զինքը ճանչցող եւ կամ հասցէն գիտցողներ թող բարեհաճին ղրկել իր ամուսնացեալ քրոջ՝ Զարուհի Մուշեղեանի, *մականունը Գրիգորեան,* 128 Day St., Boston 20, Mass.

Յ. Գ.— Ռուսահայ թերթեր թող բարի ըլլան արտատպել այս:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Նորսիկ Քիպարեան՝ Հիւսէյնիկցի, տասնէ առաջ Ռուսաս կը մնար: Վերջին տեղահանութեան իր ընտանիքը Հալէպ եկած եւ նամակ գրած է իմ հասցէիս, կը խնդրուի հասցէն գիտցողներէն իմացնել՝

ՍԱՐԳԻՍ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆԻ

43 P. O. Box, Northbridge Central, Mass.

ՏՔ. Խ. Ս. ԻՄԻՐԶԵԱՆ

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Մաքուր գործ, Չափաւոր գին

302 Jackson Building

511 Westminster, Prov., R. I.

Tel. Union 6444–m

Tel. Back Bay 671

ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԱԾ

ՏՔ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԾՈՎԻԿԵԱՆ

Նոր Հասցէ՝

365 Mass. Ave., Boston, Mass.

Օֆիսի ժամեր՝ 2—4 եւ 7—8 (կ. ե.)

Կիրակի օրեր՝ 2—4 (կ. ե.)

ՓԱՍՏԱԲԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

եւ

Bussiness Service

John C. Bills

ՎԱՀԱՆ Յ. ՄՕՐԼԵԱՆ

Vahan H. Morlian

Room 638, Old South Bldg.

294 Washington St. Boston, Mass.

Tel. Congress 3920

ՀԱՅ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Ուզած բժիշկդ կրնաս ունենալ այս հիւանդանոցին մէջ, նախապէս կարգադրելով Տոքթ. Փոխանի հետ.

226 High St., West Hoboken, N. J.

Tel. Union 4847

Կ՚ՈՒԶՈՒԻՆ

Փորձառու Արեւելեան գորգ նորոգողներ, եւ զօրաւոր գորգ լուացողներ կ՚ուզուին: Դիմել՝

A. Beshar

20 East 39th St., New York, N. Y.

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Փոքր Հայ ընտանիքի մը մէջ գործելու համար կ՚ուզուի հայ կին մը կամ օրիորդ մը: Դիմել՝

72 W. Eagle St., E. Boston (Թիւ 2662)

ՋԱՆԱՋԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՃԱՐՊԻԿ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ

Անոնք որ կը սիրեն իրենց աշխատանքէն դուրս դրամ շինել՝ մանրամասնութեանց համար դիմել

V. S. Malkasian

73 P. O. Box Sta A., Boston, Mass.

ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԱԾ

Կը տեղեկացնեմ յարգելի հայրենակիցներուս թէ՝ բացած իմ սափրիչի խանութս 1301 N. 11-th St. Ֆիլատելֆիա: Այժմ պատրաստ եմ ամէն կերպով գոհացնել տալ 30 տարուան ունեցած փորձառութեամբս: Անգամ մը այցելէ եւ գոհ պիտի մնաս:

ՅԱԿՈԲ ՔԻՇՕԵԱՆ

ՕԳՏՈՒԷ ՄԵՐ՝ ԳՐԱԴԱՐԱՆԷՆ

Ամէն Օր Բան մը Սորվէ

ՌԱՄԿ. ԱԶԱՏ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԱԿՈՒՄԲ

124 East 27th St., New York

ՄԿՐՏԻՉ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Ապահովագրիչ Կեանքի, Հրդեհի, Պատահարի, Հիւանդութեան, եւն.

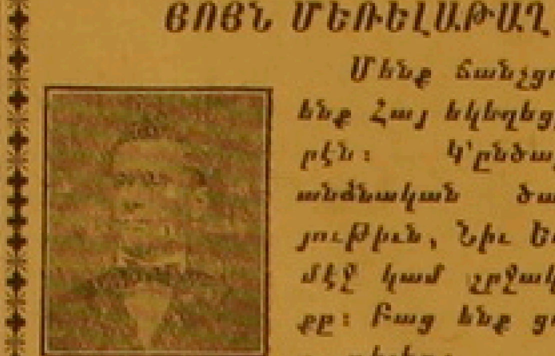
316 Essex St., Lawrence, Mass.

Room 409, Central Bldg.: Tel. 650

Կ. Ս. ԱՓՈՍԹՈԼՈՓՈՒԼՈՍ

GEORGE C. APOSTLE

ՑՈՅՑ ՄԵՌԵԼԱԹԱՂ

Մենք ճանչցուած ենք Հայ եկեղեցիներէն: Կ՚ընծայենք անձնական ծառայութիւն, Նիւ Եորքի մէջ կամ շրջակայքը: Բաց ենք ցորեկ ու գիշեր:

308 West, 47th St., N. Y. City

Phone: Longacre 4931

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՒՐՃ

ԽԻՍՏ ԹԱՐՄ ԵՒ ՀԱՄԵՂ

Կը պատրաստենք մեր հայկական նպարեղէնի խանութին մէջ:

Դուրսէն եկած ապրանքներուն մասնաւոր հոգ կը տանինք:

Մեզի դիմեցէք եւ գոհ պիտի մնաք:

Independent Grocery Co.

205 La Belle Ave., Detroit, Mich.

Phone. Hemlock 3934

Տ Ո Լ Մ Ա՛, Տ Ո Լ Մ Ա՛

Երկրէն հասած չորցուած պատըլճան տոլմա, տուփը 11 սէնթ: C. O. D.-ով կը ղրկենք ամէն տեղ ձամբու ծախսը մեր վրայ:

Murachanian Bros.

504 Central Avenue

West Hoboken, N. J.

ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՏԵՍ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Ներկայացուցիչ

The Mutual Life Insurance Co. of New York

Room 416, Park Building

507 Main Street

Tel. Park 1899 Worcester, Mass.

ԵԶԱԿԻ ՔԻՊԷԻ ԽՆՋՈՅՔ

Հիւսէյնիկի Վերաշինութեան Միութեան Հարթֆըրտի Մասնաճիւղը կը պատրաստուի յառաջիկայ Մարտ 4 ին սարքել Ֆիզքի աննախընթաց խնջոյք մը, Red Man's *սրահին մէջ:*

Կազմակերպութիւններ թող հաճին նկատի ունենալ այդ օրը:

Հիւսէյնիկի Վերաշ. Միութեան Հարթֆըրտի Մ. ճիւղ

ԾԱԽՈՒ Է

Պտուղի, քէնտիի, սիկարի խանութ մը ծախու. լաւ պատեհութիւն. չափաւոր գին յարմարագոյն անձին. Նորթ ըՍ-թէյշընի մօտ: Դիմել անմիջապէս՝ 278 Friend St., Boston. (Թիւ 2656)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ

ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊՈՍԹՈՆԻ ԱԿՈՒՄԲԻՆ

ԱՄՍՈՒԱՆ ՄԷՋ ԵՐԵՔ ՇԱԲԱԹ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅՆԵՐԸ ԺԱՄԸ 7.30-ԻՆ

ՍԵՓԱԿԱՆ ՔԼԸՊԻՆ ՄԷՋ, 456 Tremont St., Boston, Mass.

ԹՈՒԱԿԱՆ	ԴԱՍԱԽՕՍ	ՆԻՒԹ
Փետր. 7, ,,	Կ. Յ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ —	Չարիքին Ծագումը Մարդկային Ընկերութեան Մէջ
Փետր. 14, ,,	ՏՔ. ՊԵՐՃ ՉԻԹՃԵԱՆ —	Ուիլսըն եւ Պատերազմը
Փետր. 21, ,,	ՅԱԲԷԹ ՓԻԼԻՊՈՍԵԱՆ —	Մարդ Ինչպէս Կրնայ Երկար Ապրիլ
Մարտ 7, ,,	ՏՔ. ԱՒԵՏԻՍ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ —	Երախաներու Առողջապահութիւն
Մարտ 14, ,,	ՄԱՆՈՒԿ ՓԵՐԵՑԵԱՆ —	Դասակարգերու Ծագումը
Մարտ 21, ,,	Կ. Յ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ —	Քաղաքակրթութեան Չափանիշը
Մարտ 28, ,,	ՏՔ. Մ. Կ. ԽԱՐՏԸՄԵԱՆ —	Առողջապահական Ընդհանուր Գիտելիքներ